

Radzymińskie Szlaki Rowerowe Bitwy Warszawskiej 1920 roku zostały opracowane przez Towarzystwo Przyjaciół Radzimina przy finansowym wsparciu Gminy Radzimin. Szlaki noszą imiona bohaterów walk o Radzimin: mjr. Stefana Waltera i kpt. Stefana Pogonowskiego. Wędrówki tymi szlakami na I i II linię polskiej obrony Warszawy, wzbogacą wiedzę o terenach i wydarzeniach chwalebnych dni polskiego oręża w zwycięskich bojach z bolszewikami, którzy nieśli Polsce odrodzonej nowe zniewolenie.

TURYSTYCZNY SZLAK ROWEROWY NA I LINIĘ POLSKIEJ OBRONY WARSZAWY im. majora Stefana Waltera

Major Stefan Walter

Dowódca 29 pułku Strzelców Kaniowskich, 10 dywizji gen. Lucjana Żeligowskiego. Jeden z bohaterów walk o Radzimin. Rano 15 sierpnia 1920 roku zajął fort w Beniaminowie i stąd, współdziałając z 28 pułkiem, ruszył do zakończonego sukcesem natarcia na Dąbkowizny i Wólki Radzymińską. Tego dnia, po południu, prowadząc do ataku swoją kompanię szturmową na wieś Mokre w celu okrążenia Radzimina, został ugodzony kulą w pierś. Przez kilka tygodni zmagał się ze śmiercią w warszawskim szpitalu, gdzie został odznaczony przez gen. Józefa Hallera Krzyżem Virtuti Militari. Zmarł 4 października 1920 roku.

W rocznicę jego śmierci w 2007 roku, we wsi Mokre wystawiono kamień z tablicą upamiętniającą jego śmiertelne zranienie na polu walki.

OPIS SZLAKU

Szlak długości 30 km, koloru niebieskiego. Szlak rozpoczyna się przed Kolegiatą Radzymińską (węzeł szlaków) i biegnie razem ze szlakiem czarnym, Drogą Golgoty Narodu Polskiego, w kierunku Cmentarza Żołnierzy Polskich 1920 roku. Przed odchodzącą w lewo ulicą Norwida szlak skręca w prawo, w ulicę gen. Stanisława Maczka, którą biegnie do jej końca. Skręca w ulicę Nową, a po 80 m skręca w prawo, w ulicę Batalionów Chłopskich. Po jej prawej stronie, przy stacji ujęcia wody pitnej dla Radzimina, Pomnik Pomordowanych i Spalonych mieszkańców Radzimina w 1944 roku. Jedziemy ulicą Batalionów Chłopskich przez dzielnicę Radzimina - Aleksandrów. Wjeżdżamy w las i dalej jedziemy na wprost. Na pierwszym skrzyżowaniu skręcamy w prawo. Przejeżdżamy przez przejazd kolejowy linii Tłuszcz - Legionowo. Przez łąki dojeżdżamy do ściany lasu. Skręcamy w lewo i po opuszczeniu lasu jedziemy dalej przez łąki polną drogą. Dojeżdżamy do drogi poprzecznej i słupa betonowego ze znakiem szlaku. Jedziemy dalej drogą prosto, która za chwilę łukiem skręca w lewo. Dojeżdżamy do mostu na rzece Beniaminówce. Dalej jedziemy prosto przez las do drogi poprzecznej. Stąd można odbyć krótką wycieczkę do niemieckiego bunkra z czasów II wojny światowej. Bez znaków skręcamy w lewo i za przejazdem kolejowym skręcamy również w lewo. Bunkier znajduje się przy torach kolejowych około 300 m od przejazdu. Stąd wracamy tą samą trasą na niebieski szlak. Jedziemy prosto, mijając po

prawej stronie zabudowania przysiółka Łąki. Dojeżdżamy do rozwidlenia dróg, gdzie nasz szlak połączy się ze szlakami czerwonym im. kpt. Stefana Pogonowskiego i żółtym. Stąd można odbyć krótką wędrowkę do dębu króla Jana Kazimierza. W tym celu należy skręcić czerwonym szlakiem w lewo. Po około 300 m dojdziemy do dębu. Po powrocie do rozwidlenia dróg jedziemy prosto do gospodarstwa p. Dąbkowskich. Objeżdżamy go drogą gruntową. Po około 200 m skręcamy w prawo i przez las dojeżdżamy do szosy asfaltowej Radzymin - Białobrzegi. Stąd można odbyć wędrowkę do widocznego po prawej carskiego frontu w Beniaminowie. Przekraczamy szosę i przez około 500 m jedziemy drogą leśną, po czym skręcamy w prawo w drogę gruntową i przy parkingu w lewo do zabudowy działkowej. Jadąc wśród zabudowy letniskowej, a później skrajem lasu dojeżdżamy do drogi betonowej. Skręcamy w lewo. Przy leśnym parkingu, wraz ze szlakami niebieskim i czerwonym, skręcamy w prawo. Jedziemy przez las do szosy asfaltowej Radzymin - Borki i skręcamy w prawo. Około 250 m przed szosą Radzymin - Białobrzegi skręcamy w lewo i szeroką piaszczystą drogą przez las jedziemy w kierunku letniskowej dzielnicy Radzymina - Rejentówki. Dojeżdżamy do szosy asfaltowej Radzymin - Załubice. Przecinamy ją opuszczając szlak czerwony, który skręca w prawo do Radzymina. Jedziemy prosto ulicą Rzeczną. Na rozwidleniu dróg, drogą w lewo - skos, na drugim rozwidleniu drogą w prawo - skos ulicą Sosnową. Na skrzyżowaniu dróg prosto do wsi Mokre. We wsi, przy szlaku po prawej stronie głaz z tablicą upamiętniającą śmiertelne zranienie majora Stefana Waltera. Dojeżdżamy do szosy Radzymin - Kuligów. Szlak skręca w prawo, a przy kapliczce w lewo. Drogą wśród zabudowań, a później przez pola, dojeżdżamy na skraj wsi Zawady do drugiej szosy Radzymin - Kuligów. Przecinamy ją i jedziemy w prawo - skos do wsi Dybów Górki i dalej prosto do starej szosy Warszawa - Białystok. Jedziemy prosto przez przejazd kolejowy. Za przejazdem skręcamy w lewo i jedziemy przez Dybów Stary i most na rzece Rządzy do końca drogi asfaltowej i dalej drogą polną. Od mostu na Rządzy można odbyć ciekawą wędrowkę brzegiem rzeki, równoległe do szlaku biegnącego skrajem jej doliny. Włączenie do szlaku nastąpi wtedy w Kraszewie Starym. Przed lasem sosnowym szlak skręca w prawo w ulicę Wąską. Przed nami wieś Emilianów, dalej las, pola i wieś Rasztów. Skrzyżowanie z drogą asfaltową Radzymin - Klembów. Skręcamy w prawo i przez mosty na Rządzy dojeżdżamy do Kraszewa Starego. Na skrzyżowaniu dróg jedziemy prosto. Koniec Kraszewa Starego, las. Za linią wysokiego napięcia skręcamy w prawo drogą gruntową i na pierwszym skrzyżowaniu w lewo, obok gospodarstwa z czerwonej cegły, przez las (lewą stronę). Na skrzyżowaniu polnych dróg prosto przez las. Rozwidlenie, droga odchodzi w lewo, a szlak prosto drogą asfaltową do Jankowa Starego. Jedziemy przez Janków Stary do skrzyżowania z szosą Radzymin - Wołomin. Szlak wiedzie prosto przez wieś Ciemne. Na łuku szosy w lewo i następnie prosto przez wieś do Cmentarza Żołnierzy Polskich 1920 roku w Radzyminie. Z cmentarza można wrócić Drogą Golgoty Narodu Polskiego, czarnym szlakiem do centrum Radzymina.

Pomnik
w Aleksandrowie

Fort Carski
w Beniaminowie

MAPA SZLAKU

TURYSTYCZNY SZLAK ROWEROWY NA II LINIĘ POLSKIEJ OBRONY WARSZAWY im. kapitana Stefana Pogonowskiego

kap. Stefan Pogonowski

Dowódca I batalionu 28 pułku Strzelców Kaniowskich. Żołnierz dywizji gen. Lucjana Żeligowskiego, z którą przeszedł szlak bojowy z Kubania pod Warszawę. Bohater bitwy pod Radzyminem. 15 sierpnia 1920 roku o świcie, na czele swojego batalionu niespodziewanie uprzężył atak bolszewicki na Warszawę i przy wsparciu innych batalionów 28 pułku, wyrzucił Rosjan z Wólki Radzymińskiej. To wydarzenie było momentem zwrotnym w całej bitwie na przedmościu warszawskim, a jak niektórzy sądzą i w całej wojnie z bolszewikami. Podczas bitwy został śmiertelnie ranny w Zamostkach Wólczańskich. Pośmiertnie odznaczony Krzyżem Virtuti Militari. Miejsce jego ostatniej bitwy upamiętnia pomnik Żołnierzy 28 pułku przy szosie Struga - Nieporęt w pobliżu Wólki Radzymińskiej.

OPIS SZLAKU

Szlak długości 25 km, koloru czerwonego. Początek szlaku przed Radzymińską Kolegiatą (węzeł szlaków). Jedziemy w kierunku zachodnim ulicą Weteranów. Na rozwidleniu dróg, przy Krzyżu skręcamy w prawo i przez przejazd kolejowy dojeżdżamy do dzielnicy Radzymina zwanej Zjawieniem. Przy szlaku, po prawej stronie Kapliczka - Sanktuarium Maryjne, miejsce cudownych uzdrowień i uroczystości odpustowych Święta Przemienienia

Pańskiego - 6 sierpnia. Po lewej stronie największe w Europie południowo - wschodniej zakłady Coca Coli. Dojeżdżamy do letniskowej dzielnicy Radzymina - Rejentówki. Na wysokości ulicy Rzecznej skręcamy w lewo w szeroką leśną drogę. Odtąd towarzyszył nam będzie szlak niebieski. Dojeżdżamy do szosy Radzymin - Borki. Skręcamy w prawo. Za lekkim łukiem szosy skręcamy w drogę leśną w lewo (szlaban). Jedziemy prosto do drogi betonowej. Przy leśnym parkingu skręcamy w lewo. Na końcu lasu skręcamy w prawo. Jedziemy najpierw wśród domków rekreacyjnych, a później drogami leśnymi do szosy Radzymin - Białobrzegi. Przecinamy ją. Stąd można odbyć wędrowkę do widocznego z lewej strony carskiego fortu w Beniaminowie. Za szosą jedziemy przez las, a później, po objęździe z lewej strony gospodarstwa p. Dąbkowskich, drogą w prawo. Na rozwidleniu dróg, w lewo odchodzi szlak niebieski im. mjr Stefana Waltera, my jedziemy prosto. Po prawej stronie przy szlaku dąb króla Jana Kazimierza. Wjeżdżamy w las i przez piaszczystą wydnię dojeżdżamy do zabudowań leśniczówki i szosy betonowej. Przejeżdżamy przez przejazd kolejowy linii Tłuszcz - Legionowo. Za przejazdem jedziemy w prawo, wąską drogą betonową do szosy Struga - Nieporęt. Skręcamy w lewo i skrajem szosy jedziemy do Pomnika Żołnierzy 28 pułku Strzelców Kaniowskich w pobliżu Zamostków Wólczańskich. Stąd jedziemy dalej prosto, wzdłuż szosy do przydrożnego parkingu. Przed nim skręcamy w lewo, w szeroką, leśną drogę prowadzącą do styku wsi Sierakowa i Słupna. Po lewej stronie, na skraju pasma wydm okazały, piaszczysty stok wzniesienia 103. Miejsce styku 10 dywizji Strzelców Kaniowskich i 1 Dywizji Litewsko - Białoruskiej oraz stanowisko polskiej artylerii przed bojami o Radzymin. Dojeżdżamy do szosy asfaltowej Słupno - Wólka Radzymińska. Skręcamy w prawo, a później przy kapliczce w lewo i jedziemy do wsi Cegielnia. Na skrzyżowaniu dróg skręcamy w prawo. Dojeżdżamy do szosy Radzymin - Warszawa. Tu można skrócić w prawo do stojącego na górze, przy szosie metalowego krzyża z pamiątkową tablicą, gdzie przed bitwą o Radzymin modlił się gen. Józef Haller. Szlak natomiast wiedzie w lewo do Cmentarza Żołnierzy Polskich 1920 roku. Do centrum Radzymina, z Cmentarza, szlak prowadzi Drogą Golgoty Narodu Polskiego.

MAPA SZLAKU

MIEJSCOWOŚCI ZWIĄZANE Z BOJAMI O RADZYMIN W SIERPNIU 1920 ROKU

Aleksandrów

Wieś i folwark koło Radzymina, obecnie w granicach miasta. 13 sierpnia, wieczorem zdobyty przez bolszewików. Z rejonu Aleksandrowa, 15 sierpnia, szturm na Radzymin prowadził pułk grodzieński. Z folwarku pozycje bolszewików ostrzeliwała polska artyleria.

Cegielnia

Wieś na skraju Radzymina, przylegająca do szosy warszawskiej. W rejonie wsi, wieczorem 13 sierpnia, szykowała stanowiska obronne piechota 46 pułku wyparta wcześniej z miasta. Do Cegielni docierała kolejka marecka dowożąc na linię obrony wojsko i zaopatrzenie. Wieczorem 15 sierpnia, z rejonu wsi nastąpił ostateczny atak na Ciemne i Radzymin. W Cegielni na wzgórzu przy szosie, przy krzyżu 14 sierpnia modlił się, przybyły na linię frontu, gen. Józef Haller.

Ciemne

Wieś pod Radzyminem. Obecnie jej część przylegająca do Cmentarza Poległych należy do miasta, stanowiąc jego ulicę, która nosi imię Marszałka Józefa Piłsudskiego. Wieczorem 13 sierpnia, wieś została zajęta przez bolszewików. W następnych dniach toczyły się o nią ciężkie boje. Ostatecznie została zdobyta wieczorem 15 sierpnia, przez pułk wileński wsparty czołgami.

Dybów

Wieś na prawym brzegu rzeki Rządzy, wzdłuż której biegła I linia polskiej obrony. Był to główny kierunek bolszewickiego uderzenia na Radzymin, a później na Warszawę. Polskie placówki opuściły wieś wieczorem 13 sierpnia, w wyniku skutecznego ataku bolszewików. Odzyskanie wsi i okopów na I linii obrony nastąpiło około godz. 16.00, 16 sierpnia, w wyniku akcji żołnierzy batalionów pułków grodzieńskiego i kaniowskiego.

Nowy Janków

Wieś w gminie Radzymin, wewnątrz I polskiej linii obrony. Ciężkie boje o wieś 14 sierpnia prowadził pułk nowogródzki. Walki w jej rejonie trwały przez cały następny dzień. Polacy odzyskali wieś w nocy z 15 na 16 sierpnia.

Stary Janków

Wieś położona na południowy wschód od Radzymina, oddalona około 1 km od I polskiej linii obrony. Została zajęta przez bolszewików 13 sierpnia wieczorem, po przełamaniu przez nich polskich linii obronnych między Kraszewem i Helenowem. Po nieudanych atakach Polaków 15 sierpnia, została zdobyta nazajutrz rano przez żołnierzy pułku wileńskiego.

Kraszew

Wieś nad rzeką Rządzą położona bezpośrednio przed I linią polskiej obrony. Z jej rejonu pod wieczór 13 sierpnia wyszło skuteczne natarcie bolszewików na Radzymin. Wieś została odbita z ich rąk 16 sierpnia, przez dwa bataliony grodzieńskiego pułku.

Mokre

Wieś nad rzeką Rządzą, na I linii polskiej obrony. Zdobyta przez bolszewików 13 sierpnia była w ich rękach do południa 16 sierpnia. Ciężkie boje o wieś 15 i 16 sierpnia, zakończone zwycięstwem, prowadziły dwa pułki Strzelców Kaniowskich - 28 i 29.

Nadma

Wieś nad rzeką Czarną, po prawej stronie szosy z Warszawy do Radzymina, na przedpolu II linii polskiej obrony. Z jej rejonu 14 i 15 sierpnia, ataki przeprowadzał pułk nowogródzki ubezpieczając prawe skrzydło pułku wileńskiego, który atakował Radzymin. Na wzgórzach w rejonie Nadmy rozmieszczone były stanowiska polskiej artylerii.

Ruda

Wieś nad rzeką Rządzą, wzdłuż której przechodziła I linia polskiej obrony. W rejonie wsi miało miejsce jedno z pierwszych starć Polaków z bolszewikami. W nocy z 12 na 13 sierpnia, bolszewicy przypuścili atak na broniących tego odcinka żołnierzy 48 pułku, zdobywając kilka karabinów maszynowych i biorąc jeńców. W dalszych dniach uderzenia bolszewików, kierowały się głównie na wschód od polskich pozycji pod Rudą.

Słupno

Wieś przy szosie warszawskiej, na przedpolach n linii polskiej obrony. Po odwrócie

z Radzimina, wieczorem 13 sierpnia, koncentrowały się w niej oddziały 46 pułku. 14 sierpnia na skrzyżowaniu dróg w Słupnie poległ jeden z najdzielniejszych żołnierzy Bitwy Warszawskiej, kapitan Ryszard Downar-Zapolski - dowódca I batalionu 85 pułku Strzelców Wileńskich. Rano 15 sierpnia, podczas ataku na Radzimin, żołnierzom pomagała ludność Słupna rozbijając i biorąc do niewoli bolszewików.

Wiktorów

Wieś na przedmieściach Radzimina, na I linii polskiej obrony. W jej rejonie, pod wieczór 13 sierpnia, nastąpił pierwszy wyłom w obronie, którym bolszewicy skutecznie zaatakowali Radzimin. Wieś została odbita z rąk bolszewickich wieczorem 15 sierpnia przez pułk grodzieński.

Wólka Radzymińska

Wieś w gminie Nieporęt, na bezpośrednim przedpolu polskiej II linii obrony, która w jej rejonie załamywała się dostosowując swój bieg do ukształtowania piaszczystych wzgórz zmierzających do Strugi. Rano, 14 sierpnia, oddziały bolszewickie zajęły wieś i przekroczyły szosę Struga - Nieporęt wdzierając się za II linię polskiej obrony aż po Kąty Węgierskie. Był to największy i najniebezpieczniejszy wyłom w polskiej obronie, którym 15 sierpnia, bolszewicy planowali atak na Warszawę. Dzięki śmiałym akcjom I batalionu 28 pułku oraz innym jednostkom 10 dywizji Strzelców Kaniowskich udało się, 15 sierpnia rano, zlikwidować ten wyłom i odbić Wólkę Radzymińską z rąk bolszewików.

Zawady

Wieś nad rzeką Rządzą, która stanowiła I linię polskiej obrony. Tu nastąpił najwcześniejszy atak bolszewików na Radzimin. W nocy z 12 na 13 sierpnia i rano 13 sierpnia, zdobyli oni polskie placówki i stanowiska karabinów maszynowych, które znajdowały się w rejonie wsi, przed linią polskiej obrony na Rządzy. Wieczorem bolszewicy z rejonu Zawad, podobnie jak i z innych miejsc nad Rządzą, przeprowadzili zwycięski atak na Radzimin. Odbicie Zawad z ich rąk nastąpiło wieczorem, 16 sierpnia.